

Білет 16. Пытанне 1. Палітыка беларусізацыі: асноўныя мерапрыемствы і вынікі. Асноўныя дасягненні навукі і адукацыі, літаратуры і мастацтва ў БССР у 1920-1930-я гг.

1. Асноўныя мерапрыемствы беларусізацыі

Станаўленне беларускай савецкай дзяржаўнасці будзе непарыўна звязана з правядзеннем палітыкі беларусізацыі. Беларусізацыя будзе з'яўляцца часткай нацыянальнай палітыкі і ўяўляць з сябе комплекс мер па адраджэнні беларускай культуры, пашырэнні выкарыстання беларускай мовы, а таксама развіццю адукацыі. Беларусізацыя праводзілася ў перыяд з 1924 да канца 1920-х гг.

Аб неабходнасці правядзення беларусізацыі было заяўлена яшчэ ў пачатку 20-х гг., аднак старт асноўным мерапрыемствам быў дадзены ў 1924 г. Палітыка беларусізацыі прадугледжвала пераклад навучання ў школах пераважна на беларускую мову, пераклад дзяржаўнага апарату (чыноўнікаў) на беларускую мову, пераклад воінскіх часцей, размешчаных на тэрыторыі Беларусі, на беларускую мову. Паступова і ў вышэйшых навучальных установах (універсітэтах і інстытутах) уводзілася беларуская мова. У рамках палітыкі "карэнізацыі" пашыралася практыка вылучэння беларусаў на кіруючыя пасады ў БССР. Выдавалася літаратура на беларускай мове, актыўна развівалася вывучэнне беларускага краю і яго гісторыі.

Беларусізацыя спрыяла значнаму пашырэнню выкарыстання беларускай мовы як у жыцці, так і на афіцыйным узроўні. Беларусізацыя аказала значны ўплыў на развіццё культуры, вывучэння гісторыі роднага краю. Да 1928 г. каля 80% агульнаадукацыйных школ было перакладзена на беларускую мову навучання. У 1927 г. каля 80% служачых у цэнтральных установах улады валодалі беларускай мовай. Да 1927 г. доля прадстаўнікоў беларускай нацыянальнасці (карэнных жыхароў) сярод раённага начальства павялічылася на 48%.

Пры гэтым у гады беларусізацыі дзяржаўнымі былі абвешчаныя адразу чатыры мовы – беларуская, руская, габрэйская і польская. Згодна з перапісам 1926 г. у Беларусі пражывала 80% беларусаў, 8,2% яўрэяў, 7,7% рускіх і 2% палякаў. Беларусы ў асноўным жылі ў вёсцы, а яўрэі і рускія маглі складаць да 60 працэнтаў насельніцтва асобных гарадоў. Гэта і тлумачыла неабходнасць наяўнасці адразу 4-х дзяржаўных моў.

У 1929 г. будзе заяўлена, што беларусізацыя садзейнічае росту антысавецкіх настрояў, пачнецца згортванне дадзенай палітыкі. У 1930 г. у рамках т. зв. справы «Саюза вызвалення Беларусі» будуць арыштаваныя як многія вядомыя дзеячы культуры, так і кіраўнікі БССР. Беларусізацыя будзе спыненая.

2. Адукацыя, літаратура, мастацтва

Развіццё навукі і адукацыі звязана з ліквідацыяй непісьменнасці дарослага насельніцтва і падрыхтоўкай кваліфікаваных кадраў для індустрыялізацыі. Будуць адчыняцца школы, а таксама вярхернія курсы для

барацьбы з непісьменнасцю. Вядучым установай адукацыі стане Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, адкрыты ў 1921 г. Першым рэктарам БДУ будзе Уладзімір Іванавіч Пічэта. Будуць адкрывацца і іншыя навучальныя ўстановы па падрыхтоўцы спецыялістаў тэхнічнага профіля.

У 1920-я гг. будзе актыўна развівацца беларусазнаўства (вывучэнне беларускага краю). Сярод вядомых беларусазнаўцаў варта адзначыць Мітрафана Віктаравіча Доўнар-Запольскага, Аркадзя Антонавіча Смоліча, Яўхіма Фёдаравіча Карскага, Усевалада Макаравіча Ігнатоўскага, якія ўнеслі значны ўклад у вывучэнне гісторыі, культуры і мовы беларускага краю. У 20-я гг. будзе адкрыты Інстытут Беларускай культуры, які ў 1929 г. будзе рэарганізаваны ў Беларускую Акадэмію навук. Беларуская Акадэмія навук стане цэнтрам навуковага жыцця краіны.

Вядомым дзеячам навукі стане ўраджэнец Магілёва Ота Юльевіч Шміт - удзельнік асваення Паўночнага марскога шляху, арганізатар шэрагу экспедыцый у Арктыку, даследчык матэматычных і эканамічных законаў, аўтар «халоднай тэорыі» адукацыі зямлі (зямля з'явілася з газавага-пылавага воблака).

Развіццё літаратуры звязана з імем Д. Ф. Жылуновіча (Цішка Гартны), Максіма Гарэцкага, а таксама Кузьмы Чорнага. Кузьма Чорны лічыцца адным з першапраходцаў рамана на беларускай мове. У 1927 годзе быў апублікаваны яго першы раман "Сястра". Былі апублікаваны паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» і «Сымон-музыка», якія сталі класікай беларускай літаратуры і апісвалі побыт сялян дарэвалюцыйнай Беларусі. У 1930-я гг. выйдзе яго лепшы празаічны твор "Трасіна", дзе будзе адлюстравана гісторыя беларускага краю ў гады польскай інтэрвенцыі, а таксама дзейнасць дзеда Талаша. Актыўна працягваў літаратурную дзейнасць і Янка Купала, які апублікаваў шэраг твораў, прысвечаных савецкаму грамадству.

У пачатку 1920-х гг. будзе адкрыты Беларускі дзяржаўны тэатр (з 1926 г. – БДТ-1, зараз Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). У 1926 г. у Віцебску будзе адчынены БДТ-2. У Гомелі будзе адкрыты БДТ-3. Асноўная тэматыка тэатральных твораў будзе прысвечана гісторыі беларускага народа, а таксама будаўніцтву савецкай будучыні. Дзейнічаў таксама перасовачны тэатр Уладзіслава Галубка.

Адным з заснавальнікаў беларускай савецкай архітэктуры з'яўляецца Іосіф Лангбард. Па яго праектах у Мінску былі пабудаваны Дом Урада, Дом Чырвонай Арміі, галоўны корпус Акадэміі Навук.

У 1926 г. на экраны выйшаў першы беларускі мастацкі фільм "Лясная быль" рэжысёра Юрыя Тарыча. Фільм прысвечаны часам Грамадзянскай вайны і барацьбе з польскімі інтэрвентамі. Асноўныя сюжэты ў выяўленчым мастацтве будуць прысвечаны падзеям устанаўлення савецкай улады і мірнага сацыялістычнага будаўніцтва.